

prof. dr. **Adrian BOTEZ**

# **OCHIUL SFINXULUI**

(ESEU DESPRE ROMANUL POLITIST)

editie on-line [www.cartesiarte.ro](http://www.cartesiarte.ro)

# 1-SFINXUL ȘI CADAVRUL

Socrate-Platon aveau de “prins” **Adevărul și Virtutea**. Și Cetatea îi urmărea, îndeosebi prin tinerii ei, cu sufletul la gură. Evul Mediu “captura” atenția celor ce știau a citi, sau măcar asculta - prin romanele cavalierești, care aduceau slavă **Virtuții, Onoarei, Eroismului** (nemăsurat și dedicat lui **Dumnezeu, Regelui, Iubirii și Frumuseții**) - precum și prin relatarea “questelor” **Potirului Graal**(metafora lui Hristos-Dumnezeu). Romanele cele mai gustate(care “țin sufletul la gură”...) ale secolelor burgheze - XIX-XX(chiar XXI...), cele polițiste, au de prins **criminali odioși**. Dacă sufletul nu mai catadicsește să vină “la gură”, decât pentru rebuturile sinistre ale umanității, aceasta certifică o decădere spirituală mai mult decât evidentă.

Ce-a mai rămas sacru, în aceste vagabondări prin infernul variantelor autodistrugerii omenirii? Poate un rudiment al amintirii **Sfinxului**. Neliniștea (uneori, doar primitiva curiozitate) în fața **Necunoscutului** - nu chiar zeu, dar, totuși, **Problemă**. Și presentimentul **Cadavrului Terestru**, simbol al putrefacției psiho-sociale a umanității. Acel cadavru grotesc, din *Amedeu sau cum să te descotorosești*, al lui Eugen Ionescu - care-și transformă, treptat, călăii în victime jalnice. Victime care, **ele**, de data asta, se plâng de “neomenie” și de “nedreptate”, nu se știe dacă din partea cadavrului-victimă(care crește monstruos, transmițând parcă, dintr-o lume misterioasă, blestemul degenerării-descompunerii accelerate a **acestei lumi**:”Morții îmbătrânesc mult mai repede decât viii”, fiind bolnavi de “progresie geometrică” a putrefacției-descompunerii, după afirmația lui Amedeu:”Progresia geometrică - Boala incurabilă a morților!”<sup>1</sup>, proclamă, iluminat și tembel, acesta din urmă), sau din partea unui **ceva fatal-divin**, pe care, cel puțin în primă fază, nu sunt capabile să-l intuiască decât extrem de vag: “Tu nu-ți dai seama că nu mai e ceva omenesc, nu, nu e omenesc, zău că nu mai e omenesc”, se lamentează Magdalena, soția criminalului-călău-Amedeu. Iar în finalul actului I, însuși călăul-ucigaș (victima **Demonului Terestru al Furiei [Auto]Demolatoare și Oarbe**) se “lasă pe el[cadavrul-victimă, perfect anonim, ca un Sol-Crainic Mistic Mut al Divinității] zdrobit, cu spatele încovoiat; cu mare oboseală spune: <<Nu pot să-mi dau seama cum am ajuns în situația asta. Prea e mare nedreptatea...>>”.

Crima e, totdeauna, reflexivă, iar Cain, **literalmente**, îl poartă pe Abel în cărucia sufletului său(ca pe o piatră, sub care “înfloresc” toți factorii alterării), care suflet, dacă nu se produce expierea(prin recunoșterea păcatului și efectul mistico-soteriologic al iertării-uitare, din partea victimei, al cărei “avocat” se face divinitatea<sup>2</sup>), intră în putrefacție. Deci, după opinia noastră, cei care citesc romane polițiste fie se delectează, vicios, cu propria

---

<sup>1</sup> -Eugen Ionescu, *Amedeu sau Cum să te descotorosești*, în vol. *Cântărețul cheală*, Minerva, Buc., 1970, p.291.

<sup>2</sup> -Cf. Jorge Luis Borges, *Cartea de nisip*, Univers, Buc., 1983, p. 192(*Legendă*): “-Acuma știu că m-ai iertat, în adevăr, spuse Cain, căci a uita înseamnă a ierta. Voi încerca să uit și eu. Abel spuse încet:-Așa este. Câtă vreme durează remușcarea, durează și vinovăția.” Ceea ce, aparent, cel puțin( și teologic, în mod cert), face ca misiunea poliției, justiției umane EXTERN-SOCIALE etc. să fie inutilă, futilă, anulată semnificativ, iar romanul polițist - o narațiune patologică, naturalistă, pentru obsedați vicioși, sado-mazochiști(dacă nu există în el ARTA viziunii general-expiative - sau, măcar, încercarea de justificare a neputinței de a capta această viziune).

duhoare fetid-cadaverică(prezentă și, mai ales, viitoare), fie încep să intuiască adevărul condiției umano-terestre “moderne” - și procedează, inconștient, la o imunizare și profilaxie anti-cadaverică. Depinde de nivelul de evoluție/involuție spirituală al cititorului - care se situează, astfel (pendulatoriu sau secvențial), între **mazochism** și **avânt spre redomptiune**(evident, predominant, masiv, prima categorie:mazochiștii inconștienți, gurmanzi cu propriile dejecții anti-spirituale).<sup>3</sup>

---

<sup>3</sup> Cf. Ovid S. Crohmălniceanu, în revista *Secolul 20*, pp. 159-160:”Nu Poe e adevăratul strămoș al romanului polițist, ci Dostoievski, fiindcă în toate cărțile acestuia din urmă(*Idiotul, Crimă și pedeapsă, Frații Karamazov, Posezații*) există un cadavru adevărat, care crește, crește mereu, înfricoșător...”.

## 2.NOMOS ȘI ANTINOMOS, ÎN ROMANUL POLIȚIST. CRIMA ȘI “NEPUTINȚA” LUI DUMNEZEU. CHUCK ȘI AI LUI

În mod normal, în romanul polițist ar trebui să se pună și problema Nomos-ului, a Normei uman-divine, a Legii (cu efect cosmico-reechilibrator). Dar, dacă Dostoievski(1821-1881) o pune cu tragism și smerenie, considerând expierea ca factor reechilibrator psiho-cosmic<sup>4</sup>, la începutul veacului XX, aproape că dispare hotarul între Nomos și Anti-Nomos, prin apariția Apașului-Detectiv, lichea cvasi-aristocratică, amuzantă și mefistofelică, “foc de simpatică”(focul gheenei, evident!) - tip Arsène Lupin, al lui Maurice Leblanc(un fel de urmaș al lui Vidoq).Va fi fiind “gentlemanul-spărgător” un “justițiar, apărător al celor oprimați”<sup>5</sup>(poate, uneori, din simplu capriciu...) - dar, orișicum, Lupin rămâne un **spărgător**( nu doar de tipare...). Jaful și violența, chiar dacă sunt condimentate cu gesturi galante, de curtoazie față de femei și cu farse, rămân ceea ce sunt: acțiuni egoiste și cel puțin sfidătoare ale Ordinii, dacă nu chiar lacome de-a binelea - căci Lupin e departe de a fi un Robin Hood: el se războiește pentru propriile-i interese și orgolii paranoice, și nicidecum pentru alții. Nici gând să se afirme ca erouluptător pentru alții-reformator social. Secvența în care este surprins furând, de către Miss Nelly, în taințele palatului Thibermesnil, este edificatoare pentru “profilul moral” al “gentlemanului”( !): “El rămase în fața ei, în picioare. Și încet-încet, de-a lungul secundelor interminabile care se scurseră, înțelese ce impresie trebuia că-i face, în aceste momente, cu mâinile pline de bibelouri, cu buzunarele umflate și cu sacul atât de plin, încât numai că nu dădea pe dinafară. Îl cuprinse o mare rușine și roși că se află acolo, în urâta postură de hoț prins în flagrant delict. De acum înainte, orice s-ar fi întâmplat, el era hoț, cel care bagă mâna în buzunarul altora, cel care descuie ușile cu șperaclul și intră în case pentru a fura”<sup>6</sup>.

Nici celebrul, clasicul Sam Spade, al lui Dashiell Hammett(1896-1961), nu e departe de acest tip - filfizonul amoral, un disimulat negociator-afacerist dubios - dar , aparent și debusolant , din punct de vedere etic - de partea legii, chipurile!...De fapt, Lupin și Spade - egoiști și egotiști monstruoși, până la paranoie. A se vedea crizele psihice depresive grave ale lui Arsène Lupin, care urmează , în logică spirituală și uman-etică, crizelor (aceluiiași personaj) de manie a grandorii și complexului Iahve. Ceea ce arată că, în definitiv, Scriitorul anilor libertinismului de apogeu nu e atât de naiv, încât să nu se pună la adăpost de consecințele amoralismului propriului personaj... - lăsând, perfid și poltron, întreaga sarcină a decriptării modelului existențial uman, din propria lui operă , pe seama **exclusiv** a cititorului (bietul cititor devine vinovat până și de admirația pentru personajul literar propus de autor!)<sup>7</sup>.

<sup>4</sup> -Cf. Fiodor M. Dostoievski, *Crimă și pedeapsă* (cazul Raskolnikov), *Frații Karamazov*(cazul reverberat Mitea-Ivan-Aleoșa Karamazov), *Poseđații*(cazul Stavroghin) etc.

<sup>5</sup> -Afirmația aparține lui Pierre Lazareff, prefațatorul volumului *Arsène Lupin, gentlemanul-spărgător*, Moldova, Iași, 1992.

<sup>6</sup> -Maurice Leblanc, *Arsène Lupin - gentlemanul-spărgător*, Moldova, Iași, 1992, p. 164.

<sup>7</sup> -Cf. Maurice Leblanc, *Afacerea Kesselbach, Una din porțile infernului* etc.

Poate că are dreptate cehul Karel Čapek(1890-1938), autorul nu numai al *Holmesianei*, ci, mai cu seamă, al povestirilor pseudo-polițiste, “*dintr-un buzunar și din celălalt buzunar*”<sup>8</sup> - care-l degreveză pe autorul de “policier” de obligația analizei psihologice, deci, pe cale de consecință, de responsabilitățile morale față de propria plămădire: ”În clipa în care scriitorul începe să se ocupe de sufletul criminalului, el părăsește terenul nuvelei polițiste. Iată de ce nu va fi pomenit numele lui Dostoievski”. Fie agentul de poliție Pištora ilustrează aspectul frust al meseriei de polițist, care n-ar fi altceva decât “operă” de statistică și arhivare(și-aceea - mentală!): “Avem evidența tuturor spărgătorilor de case de bani din republică. Sunt...hâc...sunt 27, dar 6 se odihnesc la răcoare”, fie comisarul de poliție Mejzlik e disperat că “detectează”criminalii conform unor legi-reguli cu totul obscure(“E intuiție sau întâmplare fericită-hazard?”se introspectează, dostoievskian, ridicolul nefericit - dar raționalistul “înțelept”, domnul Dastych, spre disperarea “Hamletului”grotesc Mejzlik, metafizician improvizat și șarjat - îi “precizează”, banalizând și relativizând “absolut” : ”A mai fost și o doză de observație, și rutină, și intuiție și, de asemenea, puțină previziune, și instinct...”). La fel de “instinctual” și non-legic “detectează” crima și “Poetul Modernist” , freudizând intuiția, sub numele pompos-prețios, de data asta, de “imagini suprarealiste, pe care realitatea le trezește în subconștientul poetului” și concluzionând, triumfal și total înafara “problemei”: “Ei, vedeți ce înseamnă realitatea interioară?”<sup>9</sup> - precum și blajinul papetar Janik, care, însă, plin de bun-simț, nu face deloc caz de “celesta intuiție”în materie de găsire și rezolvare de “cazuri”, ci tratează totul, până și rezolvarea unor grave comploturi naționale și infracțiuni internaționale, cu o naturalețe extrem de umană (aceasta este lumea, aceștia suntem noi - noi, oamenii, da, oricât de monstruos am arăta...) - scăpând de presiunile “oniricului torturat” șef de poliție, obscur siderat (și invidios înverșunat)de reușitele acestui Švejtk printre negustori, prin declarația că “De 5 ani mă fură procuristul meu și eu n-am văzut nimica!(...). Așadar, vedeți că nu-s bun de nimic.”

Crima, ne sugerează atât de umanul Čapek, nu e altceva decât cealaltă față, fața tumefiată, leproasă, cancerată, a aceleiași umanități care a creat piramidele, catedralele, tavanul Capelei Sixtine, statuia lui Moise și Cina cea de Taină și a descoperit târâmurii ale minunii, în cer și pe pământ. Nu Dumnezeu e vinovat de ceea ce ajungem noi. Nici noi, ca indivizi, măcar. Atât de complicat de meschină am construit-o (de fapt, desfigurată-o - labirintic), **noi-societatea umană**, pe acea Ființă atât de simplu făcută de Dumnezeu, din gesturi largi și generoase - încât ( ne atrage atenția cumplit de blajinul Čapek) nu vom avea dreptul nici măcar la expiere: vom pierde acest drept-speranță unică, și, pe cealaltă lume, ne vom trezi că suntem judecați de monștrii creați de propriile noastre trufii deșarte. Îl vom pune în situația paradoxală și fără ieșire, pe însuși Divinul Creator, să nu poată să ne judece, adică să nu avem acces la Lumina Milei-Justiției Dumnezeiești. În teribila povestire *Tribunalul Suprem*, Dumnezeu îi mărturisește sufletului “celebrului criminal Kugler, autor al mai multor asasinate”, de fapt, un rătăcit de lumină, un nefericit încrâncenat de neîntrerupta injustiție socială - care **de către societatea violentă** a fost învățat să reacționeze, ca răspuns, **tot prin violență**, veterotestamentar: “Nu te pot judeca(...)pentru că omul aparține omului. Eu

<sup>8</sup> -Cf. *Povestiri dintr-un buzunar și din celălalt buzunar*, Univers, Buc., 1973, și *Holmesiana*, din revista *Secolul 20*, nr. 7/1968, p. 33.

<sup>9</sup> -Cf. Karel Čapek, *Povestiri dintr-un buzunar și din celălalt buzunar*, Univers, Buc., 1973, *Poetul*, p. 94.

sunt, după cum ai văzut, doar martor. Pedepsa însă o hotărăsc oamenii - și în cer. Crede-mă, Kuglere, așa se cade; **oamenii nu merită altă justiție decât cea umană.(s.n.)**<sup>10</sup>

Până la urmă, “Ordinea e un lucru necesar” - spune comisarul Bartošek - și doar pentru Păstrarea(în limite rezonabile) a Tradiției Cosmice a Ordinii trebuie arestați “hoții” - contravenienții(cu ghilimele sau fără) care dezechilibrează “albeța imaculată a zăpezii”, din povestirea *Urmele*. Căci”lumea încalcă tot felul de legi și ordine(...).Nu m-ar mira dacă cetățenii ar încălca și legile naturii, pentru că, aflați de la mine, oamenii sunt niște haimanale grozave, domnule!” Haimana sau nu, omul este cea mai importantă dintre ființele depozitare de ENIGMĂ, din univers. Și, chiar criminal fiind, el tot om rămâne: un om, de multe ori, monstruos, un rebut - dar un rebut **uman**, oricât ne-ar îngreșoa această concluzie. Poliția, ca instituție, și Justiția, în calitate de concept - înseamnă, în definitiv, multă convenție socială, un serviciu public de salubritate-igienizare, ba ajungând chiar la servicii de vidanjare, ba chiar mascând, penibil, **reverberarea crimei tocmai prin re-ordonarea socială**(în virtutea unei pretinse“justiții infailibile”).”A face ordine este o muncă murdară, domnule, și cine vrea să facă curățenie, trebuie să-și vâre degetele în toate porcăriile! Mă rog, cineva trebuie să facă și treaba asta, așa cum trebuie să existe cineva care să taie vițeei; dar dacă omori vițelul numai din curiozitate, înseamnă că ești sadic[n.n.: cine poate să sesizeze ABSOLUT, limita dintre crima oficială și cea neoficială-penală?...](...). Dreptatea **trebuie**(s.n.)să fie infailibilă, ca tabla înmulțirii<sup>11</sup>.

Dar nu e. Și, în lumea noastră, nu poate fi (căci nu permite omul-societate...)nimic în spiritul “regulamentelor stelare”(precum și tabla înmulțirii nu mai e ce visaseră Pytagora și ai lui naivi sublimi ucenici). Tocmai de aceea, romanul polițist ar trebui să fie(dar nici el nu e, decât extrem de rar!) prilej de meditație asupra condiției umane extreme(și, totuși, mereu centrale!) - și de reflecție asupra infecțiilor sociale, care distorsionează condiția umană(din originaritatea ei divină) și meditație asupra profilaxiilor socio-umane, în spirit profund înțelegător (uman și divino-uman). Iar detectivul(alter ego al autorului de “policier”) - dacă nu un chirurg sau taumaturg (acționând la nivel individual și social) eficient - măcar un diagnostician cu fler infailibil.

Din păcate, în zilele noastre aproape nici unul, nici din cei mai celebri, nici din cei mai mediocri(tip **Perry Mason**, al lui Stanley Gardner, sau **Nero Wolf**, al lui Rex Stout) detectivi(în sensul de scormonitori cu mintea și operațiunea deductivă) nu mai sunt pe placul extrem (și periculos) de rapidei lumi pragmatice și mercantile. **Deductia** este simțită ca operație prea”lungă” - întârziatoare(parcă cine știe ce ținte importante ar avea de atins, această umanitate aferată și tembelă, care gonește spre zadarnic!). Mai ales nu mai sunt pe gustul tinerilor, care au priceput(sau le e mai comodă) doar fața de oportunism cu finalitate strict materială a lumii: aceștia preferă înlocuirea CĂUTĂRII-INVESTIGAȚIE INTELIGENTĂ - cu intervenția brutală, spectaculos-violentă, mult mai ușor de înțeles(?), prin care raționamentul este înlocuit cu “convingerea”pumnilor și kick-boxingului - artele marțiale, în ce au ele mai periferic-spectaculos și mai exoteric. Deci, rafinamentul(cât este) al detectivilor, a fost înlocuit cu mult mai rapid-eficientele lovituri de karate, prin care “conving”(universal!) pe răufăcători(cu ghilimele ori ba) alde Charles Bronson, Chuck Norris - sau, mai rău, Jean Claude van Damme, Jackie Chan și Arnold Schwarzeneger.

<sup>10</sup> -Idem, *Tribunalul suprem*, p. 190.

<sup>11</sup> -Idem, *Urmele*, p. 150.

Mintea înlocuită de mușchi - nu va face lumea mai bună-armonioasă. Iar violența naște(perpetuează) violență. Dar nu mai convin prea multora soluțiile disprețuit-intelectuale. Nu mai interesează “cadavrul inteligent”, obținut-“operat” de criminali cvasi-savanți - și descoperit(re-produs, demonstrativ!) de către detectivi **neapărat mai savanți decât Criminalul**(o competiție în care învinge, mitologic-invariabil, Făt-Frumos!) - ci cantitatea industrială de mormane-cadavre, pentru sporirea adrenalinei(instinctualitate pură...), iar nu a activității spirituale. Nu mai e vreme de reflecții prelungite - stimulate, uneori, de sunetele corzilor viorii, măcar și holmes-iene:”era în stare să trândăvească zile întregi pe sofa, în salon, fără să scoată un cuvânt sau să facă o mișcare, din zori până-n noapte(...)tonurile viorii reflectau gândurile care-l stăpâneau(...)avea o expresie atât de visătoare, de absentă, încât aș fi putut să-l bănuiesc că folosește un narcotic, dacă viața echilibrată și cumpătată pe care o ducea n-ar fi înlăturat această presupunere.”<sup>12</sup> Narcotice folosesc ai noștri tineri - dar nu pentru a stimula-stoarce creierul spre aprofundări meditative...

\*\*\*

---

<sup>12</sup> -A.C.Doyle, *Un studiu în roșu*, Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 170.



### 3. PIONIERUL AMERICAN ȘI AMBIȚIOSUL ENGLEZ. ARISTOCRAȚIE ȘI MEDIOCROCRAȚIE (DUPIN/V.S./HOLMES)

Americanii, în scurta lor istorie, n-au creat multe lucruri originale - dar l-au avut pe Edgar Allan Poe (1809-1849), cel care a creat o specie literară cu totul nouă și incitantă: **povestirea-novelă polițistă**. Și un raționament (acompaniind o construcție epică) “à rebours”, dinspre sfârșit spre început (“film proiectat pe de-a-ndoaselea(...) luând timpul invers și răsturnând cronologia - povestirea urmând ordinea dezvoltării(...) raționamentul eliminând senzația”<sup>13</sup>). De ce un romantic a creat o specie ca expresie a rațiunii-deductiei logice? Probabil că dipsomanul și opiomanul genial Poe voia să descopere o cale volitiv-umană, prin care să exorcizeze monștrii fanteziei sale maladive. Să-și pună în ordine propriul dezastru interior. Și din această terapie a disperării (care nu l-a salvat pe descoperitor) s-a născut motivul modern al CAPTIVANTULUI COMERCIAL. Prin care devenim, pervers, complicii crimei și contemplatorii unui zeu satanic: CADAVRUL. Și prin care exorcizăm, uneori doar, demonul crimei - alteleori, tocmai prin epicul polițist captivant, defulăm-exhibăm CRIMINALUL (potențial) din fiecare din noi. (Punem în căruța personajului literar furiile devastatoare din noi, pornirile suprimatoare de viață din noi). Sau, poate nu atât de paradoxal, ni-l cultivăm și rafinăm pe CRIMINALUL DIN NOI.

Există o fascinație cumplită a pasajelor oribile, care descriu efectele CRIMEI, la care omul este (implacabil!) **asociat** ( într-o complicitate retroactivă, dar profund semnificativă, cu istoria evoluției/involuției speciilor...<sup>14</sup>). Poe se proiecta pe sine-viciosul sinistru, în corpurile sălbatic mutilate ale doamnei L'Españaye și domnișoarei Camille L'Españaye<sup>15</sup>. Dar noi, modernii, ce proiectăm? Destule - într-aceste veacuri ale creșterii exponențiale a potențialului de violență planetară. Două războaie mondiale-planetare n-au potolit, decât în măsură ne semnificativă, setea de violență - ba chiar i-au descoperit acesteia canale de explozie-implozie mult mai multe și mai pervers-rafinat decât povestirea-novela-romanul polițist.

Sir Arthur Conan Doyle (1859-1930), prin celebrul său personaj (cvasi)literar, Sherlock Holmes, nu face decât să exprime invidia, față de un rival superior spiritual. Când doctorul Watson vrea să-și exprime admirația față de deducțiile uimitoare (pentru Watson...) ale lui Holmes, și îl compară, imprudent și nediplomat, cu Auguste Dupin al lui Poe - țâfnosul vanitos Holmes se dezlănțuie într-o diatribă devastatoare, care-i cuprinde pe toți nerecunoscuții (de el) săi colegi într-o “detectare” a crimei<sup>16</sup>: “Fără îndoială, îți închipui că mă măgulești comparându-mă cu Dupin (...). Ei bine, după părerea mea, Dupin era un individ cu totul inferior. Șiretlicul lui de a întrerupe gândurile prietenilor săi printr-o remarcă - după un sfert de oră de tăcere - ține mai degrabă de teatru, de artificiu. (...) Lecoq [n.n.: personajul-detectiv al scriitorului francez Emil Gaboriau - 1832-1873] era un

<sup>13</sup> -Cf. Roger Caillois, *Romanul polițist. Jocul și drama*, în revista *Secolul 20*, nr. 7/1968, p. 45.

<sup>14</sup> -Deși contemporan cu Charles Darwin (1809-1882), e greu de crezut că E.A.Poe a putut cunoaște opera fundamentală a biologului englez (*Originea speciilor prin selecție naturală sau păstrarea raselor favorizate în lupta pentru existență*) - apărută abia în 1859 (Poe a murit în 1849...), când a făcut ca **uranguranul** să ucidă cu BRICIUL UMAN...

<sup>15</sup> -E.A.Poe, *Crimele din Rue Morgue*, în vol. *Prăbușirea Casei Usher*, Univers, Buc., 1990, p. 394.

<sup>16</sup> -A.C. Doyle, *Un studiu în roșu*, Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 171.

biet cârpaci în meserie(...) avea o singură calitate:energia(...).Aș fi putut să fac acest lucru în 24 de ore. Lui Lecoq i-au trebuit șase luni. S-ar putea întocmi un manual pentru detectivi, spre a-i învăța...ce nu trebuie să facă”.

Dacă în ce privește atitudinea de salahor al crimei, precum și lipsa totală de rafinament intelectual a lui Lecoq, suntem de acord cu Sir Conan - în ce-l privește pe decadentul aristocrat Dupin - nu împărtășim deloc opiniile lui Doyle-Holmes. Dimpotrivă. Doyle este dublu întemeietor negativ:

a-al unei **industrii** a povestirii și romanului polițiste(să nu uităm că, de fapt, în Anglia, Charles Dickens, 1822-1870, campionul **romanului comercial**, ratase”de puțin” pionieratul întru **romanul polițist**, prin **Barnaby Rudge**), tot ce constituie “saga”lui Holmes(extrem de simplistă, cu cadru spațial convențional la culme, anunțând-o, deja, pe maestra incontestabilă și nesuferită a SCHEMATICULUI “POLICIER” pe bandă rulantă - doamna Agatha Christie - 1891-1976, cu al ei la fel de nesuferit, arogant “campion al circumvoluțiunilor și celulelor cenușii” - Hercule Poirot) nefiind decât niște construcții schematice - ingenioase, “îți fură ochii”, dar atât, și

b-al **detectivului hiperspecializat**(până la disprețul suveran față de cultura generală - un Garcea ponderat, harnic și eficient, mai manierat și nu agramat), care se întreține socio-biologic din meseria de “copoi”(chiar dacă se numește pretențios: “detectiv consultant neoficial”):”pâinea mea cea de toate zilele depinde de ele”<sup>17</sup>, afirmă Holmes, despre deducțiile sale(anulându-le, astfel, spiritul de **detașare filosofică, superioară**, al lui Dupin). Deci, un negustor de mistere. Și nici titlul nobiliar (obținut “pe spinarea” lui Holmes!)al autorului Doyle, nu i-a prins rău și nu l-a făcut sărac pe deținătorul lui...

Aproape singura calitate a textului doyle-ian(ca și a majorității epigonilor săi, până-n zilele noastre) este **abilitatea** - de a dezvălui crima-cadavrul când și cum vrea autorul și de a construi o povestire-relatare, cât mai meticuloasă, credibil-justificativă, în jurul crimei-cadavrului. Holmes, cu toate pretențiile sale filosofarde(extrem de rare și de un bun-gust foarte discutabil:”Crima este banală, viața este banală și numai calitățile banale își găsesc o utilizare în această lume”), nu poate depăși zona particularului. Nici măcar nu se întrebă cu privire la soarta ulterioară a infractorilor prinși de el - necum să facă efortul perseverent de a-i investiga și salva spiritual, cum face “father Brown”, al lui G.K.Chesterton(“Dar părintele Brown a străbătut ceasuri îndelungate dealurile învăluite în nea, sub sclipirea stelelor, în tovărășia unui ucigaș; iar ce și-au spus unul altuia nu va putea fi aflat niciodată”<sup>18</sup>).

Schematismul construcției este mascat de pretenția lui Doyle-Holmes de “știință exactă” a deducției și, consecutiv, a **relatării tip”policier”** : ”Detectia este, sau s-ar cuveni să fie, o știință exactă și, ca atare, trebuie tratată în aceeași manieră rece, lipsită de emoție. A introduce o tentă de romantism produce același efect pe care l-am obține dacă am introduce o poveste de dragoste sau o răpire, în cea de-a cincea teoremă a lui Euclid”<sup>19</sup>. Dar Wilckie Collins(1824-1889) a introdus, în **Piatra lunii**(policier “gotic”) povestea de dragoste - și, datorită artei sale, romanul lui Collins se citește cu aceiași fiori plăcuți, “romantici”, cu aceeași plăcere estetică(cine-l citește - cine nu...) și azi. Or, plăcere estetică la Doyle(seria uscat-holmes-iană) nu există, decât, cel mult, la nivelul dozării

<sup>17</sup> -Idem, p. 176.

<sup>18</sup> -G.K.Chesterton, **Omul invizibil**, în vol. **Înspăimântătoarele aventuri ale maiorului Brown**, ELU, Buc., 1966, p. 108.

<sup>19</sup> -A.C.Doyle, **Semnul celor patru, Dacia**, Cluj-Napoca, 1987, p. 275.

suspansului(dar Doyle nu excelează nici măcar în aceasta!) - iar povestirile, în special(unele romane - da, din rațiuni extra-“policier”, de documentare:ex.*Valea Groazei*), nu mai sunt reluate de cititor, decât dacă a uitat raționamentul fundamental - ceea ce e destul de greu, acest raționament fiind dezvoltat special pentru mințile noastre plebeu-mediocre...

De ce și cine s-a îndrăgostit atât de tare de Holmes, de-au ajuns londonezii din hale(!) să-l amenințe cu linșajul pe creatorul personajului literar, când acesta din urmă s-a cam plictisit de schemele-trucuri ale “construcțiilor” doyle-holmes-iene(notă: cine vorbea de trucerile-“artificiile” lui Poe-Dupin!)și și-a “asasinat”personajul? Iar scriitorul, ținând la propria-i piele, l-a “înviat” la comandă pe personaj, ridicându-l pe Holmes, precum Hristos pe Lazăr, din prăpastia unde-l azvârlise doctorul Moriarty...

Și de ce nu s-au îndrăgostit oamenii de Dupin, ci l-au uitat complet(doar istoricii literari mai cotrobăie printre raționamentele lui Dupin)?

Simplu: Holmes este de nivel mediocru(fără studii superioare, performant extrem-secvențial, extrem de îngust, cu “ochelari de cal”, limitativ, deci creând, în orice caz investigat, impresia “faptului divers” - deși extrem-“senzațional”, post factum! - iar nu al unei încadrări în cosmic - deci, abia aici se poate vorbi de “artificial” - în sensul de prea evident-rudimentar convențional), așa cum erau și sunt toți gură-cască ai “popoarelor”(“masele”...). Individul contemporan, hiperspecializat și el, cu o cultură extrem de precară, îl admira (simțindu-se solidar spiritual) neprecupețit pe cel care era, concomitent, o proiecție a sinelui său prezent și o proiecție a râvnitului sine, din viitor - o vedetă facilă întru toate și un incult declarat și sfidător:”Ei bine, pentru mine, pentru munca mea, ar fi absolut același lucru dacă ne-am învărti în jurul lunii” - iar din lista lui Watson(despre cunoștințele lui Holmes), rezultă: “Cunoștințe de literatură - zero, cunoștințe de filozofie - zero, astronomie - zero, politică - slabe” etc.). Cum să nu îndrăgești(dacă mai poți îndrăgi ceva), tu, tânăr ori mai puțin tânăr al zilelor noastre, un astfel de personaj-reper? Cu o minte , cu un orizont de gândire atât de comode...

Auguste Dupin e mult prea sofisticat, cu orizonturi mult prea vaste de cultură și gândire, care-l obolesc (“se întrebuițează serios”) teribil, chiar pe un om cult al zilelor noastre. În primul rând - e **aristocrat**(decăzut, sărăcit, dar **aristocrat!** - social și spiritual) - or, vremurile moderne întrețin, mai pe față, ori mai discret - un cult al plebeului, al liberalului, grosolan și agresiv-descurcăreț( “made self man”). Auguste Dupin e prea cult pentru a avea fie și un șir firav de “fani”(cine?punkerii ocupați în discotecă, până peste cap?):”Singurul său lux erau(...)numai cărțile, dar la Paris ele se pot căpăta cu ușurință”. Cultivă, și el, ca și tineretul contemporan - NOAPTEA - dar nu pentru desfrâu, ci avea dragoste”pentru noapte, numai pentru că e noapte” - de fapt, pentru a plasa meditațiile și raționamentele nu departe de placenta lor : VISUL COSMIC. La raza luminii lumânărilor, “sufletele noastre se lăsau în voia visurilor(...)căutam printre straniile umbre și lumini ale marelui oraș acea exaltare fără sfârșit a spiritului pe care numai observația calmă și-o poate da”. Noaptea și cultura - ca fundal muzical contrapunctic, pe care se pot țese raționamentele, în concordanță cu Creația Divină Ordonată. Poe-Dupin - artificial? Doar în măsura în care orice creație umană, și mai ales cea artistică (truism!)este “artificială” . Ceea ce Liviu Cotrău și Vincent Buranelli(în egală măsură) pun pe seama nuvelei polițiste **în genere** - noi afirmăm că se potrivește **în primul rând lui Poe:**”antirealistă, <<un basm pentru raționaliști>>”<sup>20</sup>. Raționamentele deductive nu doar că

<sup>20</sup> -Prefața la E.A.Poe, *Prăbușirea Casei Usher*, Univers, Buc., 1990, p. 35.

sunt exacte, urmând o logică impecabilă(exersată încă de la *Jucătorul de șah al lui Maelzel* - și dusă la strălucirea deplină de personajul William Legrand - admirație fără limite a lui Poe, față de subtilitatea **spiritului temerar-avântat galic!**, din *Cărăbușul de aur - unde există, nu-i vorbă, și cadavre - dar există cutezanța expediției spre Enigma Cosmico-Umană*: “ne putem îndoi pe drept cuvânt că iscusința omului ar putea născoci o enigmă alcătuită în așa fel, încât tot această iscusință să n-o poată dezlega dacă stăruie”<sup>21</sup>) - dar se extind în domenii atât de vaste, încât refac impresia de coerență și continuitate cosmică, pe deasupra oribilelor măști ale crimei. Impresia reîncadrării umanității în peisajul ordinii cosmice(după rezolvarea cazului criminal=caz de siluire a acestei divine ordini): “Cunoașterea esențială se află totdeauna la suprafață(...): o căutăm în adâncimea văilor, iar nu pe creștetul munților, unde se află”<sup>22</sup>. Cu alte cuvinte, scrierile “polițiste” ale lui Poe sunt, ca și personajul Dupin însuși, gratuite(în intenția filosofică, de generalizare) și generoase, precum ARTA ÎNSĂȘI. Și pot fi recitite cu plăcerea egală( ba chiar îmbogățită!) a primei lecții.

\*\*\*

---

<sup>21</sup> -E.A.Poe, *Cărăbușul de aur*, în vol. *Scrieri alese*, Univers, Buc., 1979, p. 251.

<sup>22</sup> -E.A.Poe, *Crimele din Rue Morgue*, în vol. *Prăbușirea Casei Usher*, Univers, Buc., 1990, p. 407.

## 4-ZEI, CORIFEI, TARABAGII ȘI IMPOSTORI, ÎN ROMANUL POLIȚIST EURO-AMERICAN

Din păcate, povestirea-nuvela-romanul polițiste, intrând în secolul XX, n-au progresat calitativ, ci s-au transformat în industrie(cu excepții memorabile!). Și, evident, acest lucru s-a produs, mai ales pentru că așa-zisa “evoluție-dezvoltare” a “policier”-ului a avut loc pe teritoriul nord-american, acolo unde totul este **marfă**, unde economicul predomină, fără împotriviri și revolte semnificative. Dacă Poe, o personalitate genială, și tot a făcut calculul financiar, atunci când a trecut de la poezie la... August Dupin... Poemul celebru, *The Raven-Corbul*, i-a adus ...5 dolari, pe când povestirile erau cu mult mai “comerciale”, practic, asigurându-i existența(preară oricum, din pricini știute, în lumea damnată a geniilor...).

Ceea ce a evoluat, în anii noului secol, este tehnica construcției și analizei - dar nu și conținutul profund spiritual și, mai ales, nu moralitatea însuși romanului “policier”(devenit cel mai “comercial” roman<sup>23</sup>): acesta este, mai mult ca orice carte, o MARFĂ. Mai ușor vandabilă : deci , “creatorule”-producătorule, grăbește procesul de producție, prin orice mijloace(cum o fi, că “se caută!”), chiar prin cele lipsite de “fair play”(față de cititor și societate)! E drept, crima se petrece, acum, “în pas cu cititorul”, crima este construită “la vedere”, anticipată, imaginată, fictivă, criminalul este psihanalizat freudian etc. Dar problema CRIMEI și CADAVRULUI(individual și social) și, cu atât mai puțin, a ESTETICII SCRITURII “POLICIER” - nu și-o pune aproape nici unul dintre scriitorii de “policier”. Cu infime excepții, pe care nu le vom trece cu vederea.

În fine, trăgând oarecum linie, vom înregistra , totuși, câteva nume celebre, dacă nu și (totdeauna) garante ale valorii estetice. E vorba, oricum, de epigoni(fie ai povestirii poeziei, fie ai prozei “policier” și de mister anglo-saxone, tip Doyle, dar și tip roman gotic, rețetă surorile Brontë etc.), în marea majoritate a cazurilor - dar și de personalități distincte. Ne rețin numele(să începem cu doamnele! - pentru că, astfel, și vom sfârși repede...) americancele **Mignon G. Eberhart**( fină dozoatoare a suspansului, în *Conacul groazei*) și **A.K.Green**; în ce-i privește pe bărbați, aceștia sunt sumedenie, deci va fi nevoie de o selecție drastică(făcută și cu ajutorul unor antologii ale prozei polițiste): înafară de deja amintitul **Dashiell Hammett**, cu al său mefistofelic(fie vorba între noi, un Mefisto afemeiat, de prost gust, cam grobian și peste măsură de arogant...<sup>24</sup>) Sam Spade(“semăna cu un mefisto blond și simpatic”<sup>25</sup>), să-i menționăm pe **Raymond Chandler**(la care vom reveni), cu al său natural și simpatic detectiv, eternul Philip Marlowe(care, în nuvele, alternează cu Dalmas și Carmady, dar tot acela e...), aflat aproape mereu în jenă financiară(de, America, America...) - poate cel mai personal și amar-reflexiv, dintre personajele “policier”-ului american ; pe pesimistul englez **James Hadley Chase**, alias René Brabazon Raymond(1906-1985), ai cărui polițiști-detectivi(cinici și corupți: Anderson, Devery etc. - toți sunt plasați în S.U.A....) fac periculos de multe viraje de pactizare cu zona infracțională<sup>26</sup>, după modelul deja funcțional al francezului Arsène

<sup>23</sup> -După trustul “*Sandra Brown*”, se înțelege...

<sup>24</sup> -Rolul, cinematografic, al lui Sam Spade, i-a venit lui Humphrey Bogart “ca o mânășă”..., mai puțin “sardonice”(dorit de autor...) al personajului.

<sup>25</sup> -Dashiell Hammett, *Șoimul maltez*, Datina, Buc., 1990, p. 7.

<sup>26</sup> -Ex. romanele *Adunătură de lichele*, *Încurcă-i drace*, *Moarte de calibrul 45*, *Fă-mi plăcerea și crapă!* etc.

Lupin, “creatura” lui Maurice Leblanc; **Ellery Queen**, cu omonimul său detectiv(cam tot așa de harnic salahor binevoitor, plicticos și neandertal-ian, precum mai bătrânul său coleg european, Monsieur Lecoq, al d-lui Gaboriau - dar ceva mai metodic și mai stilat<sup>27</sup>); **Peter Cheyney** (un fel de Henry James al “policier”-ului: în mod egal - englez și american), de-a dreptul frivol, în aparență, dar , prin ochiul detectivului Frayme, din *Damele(ce le pasă damelor)* – cu acțiunea plasată în Palm Springs-S.U.A., trădând aceleași propensiuni spre observația gravă și critica socială, de care dăduse dovadă Chandler<sup>28</sup>; apoi **James Cain** – 1892-1977(cu, de-acum, clasicul roman *Poștașul sună întotdeauna de două ori*) ; **Alistair MacLean**, cu excelentul său roman (semi)”policier”: *Ultimele șase minute*(depășind “triller”-ul facil, spre artă autentică - dar, din păcate, autorul lui ne-reeditând performanța, în celelalte romane ale sale...<sup>29</sup>); **Ross MacDonald**(alias Kenneth Millar - n. 1915), cel care încearcă să pară“filozofic”(dar nu prea mult, că strică firmei!), prin personajul voit”hamletiano-freudian”, Lew Archer(foarte dostoevskian chiar, în momentele sale de digestie:”sunt vinovat de toate crimele, comise de mine sau de semenii mei”)<sup>30</sup>...Pleiada detectivilor (literari) americani(Spade, Marlowe etc.) și-a aflat parodiarea, de bună calitate, în romanul *Cheia aurită*, a lui Juan Angel Cardi.<sup>31</sup>

Pentru noi rămâne un mister dacă Gerald Barrymore **s-a inspirat** din, sau **a plagiat** povestirea polițistă *Fantoma mașinii de scris* - după povestirea policier a lui Roy Vickers, *Mortul cu brațul ridicat*...Seamănă între ele, ceva de speriat...”Să juri, nu alta, că-i...a lui, Fănică!”<sup>32</sup>

Pe bătrânul continent, înafară de exasperanta englezoaică **Agatha Christie** (cu schematismul ei epic de două parale, cu ubicuele personaje, foarte înfloritoare și săcăitoare, Hercule Poirot și Miss Marple - și cu o prolificitate de carte de-a dreptul stahanovistă<sup>33</sup>), nu se poate trece nici peste conștiinciosul, tenacele și perpetuu publicatul autor englez

<sup>27</sup> -Cf. Ellery Queen, *Misterul crucii egiptene, Lovitura de grație* etc.

<sup>28</sup> -Să nu uităm că Peter Cheyney este și autor de romane de spionaj, de bună calitate, tip *Misiunea cea mare, Ultimul pahar* (ambele cu acțiunea plasată în Anglia)etc.

<sup>29</sup> -Nici măcar în romanul de război(și de aventuri) *Tunurile din Navarone*...

<sup>30</sup> -Cf. Ross MacDonald, *The Dark Tunnel, The Barbarous Coast, Black Money, The Underground Man* etc.

<sup>31</sup> -Juan Angel Cardi, *Cheia aurită*, , Colecția romanului polițist”*Crime new-yorkeze*”, Mondial-Press, Buc., 1993.

<sup>32</sup> -A se compara textele: Roy Vickers, *Mortul cu brațul ridicat*, din antologia ENIGMA, EPL, Buc., 1969, pp. 22-40, cu Gerald Barrymore, *Fantoma mașinii de scris*, din vol. *Un act de caritate*, Antet, 2000, pp. 28-47. Ca mostră (pentru “meditație”), redăm finalurile: a- la **Vickers**:”Inspectorul începu să bată cu degetul mare în capac: trei lovituri scurte...trei lungi...trei scurte...”; b- la **Barrymore**:”Degetul inspectorului începu să bată în buton: trei puncte...trei linii...trei puncte...” E posibil ca Barrymore să fie pseudonimul lui Vickers, sau viceversa...Sau, un ban în plus nu strică, ori pentru editori, ori chiar pentru niște autori “famelici”...sau datornici...sau...?

<sup>33</sup> -Mai mult decât oricare alt scriitor de “policier”, Agatha Christie are nevoie de “țarcul” concentric, extrem artificial, al casei-camerei, pentru a “nu o lua razna deducțiile”. Or, aceasta falsifică( prin relativizare extremă, împinsă până la instaurarea hazardului), din start, latura generală a adevărului deducțiilor detectiviste. Separarea de cosmic, dar și de social - face ca toată “afacerea” detectivă să pară, și chiar să fie, un simplu joc absolut steril(și cititorul are intens sentimentul zădărnicii și ineficientului - al realității că, dacă citește, **o face pentru că nu are de făcut sau nu vrea să facă altceva - iar nu că participă la drama lumii umane**), de o abstracțiune matematică, dar nu și de o aplicație matematică. Bineînțeles, latura estetică lipsește, din “romanele” Agatheii, cu desăvârșire!

**Edgar Wallace**(1875-1932)<sup>34</sup> - peste 150 de romane... - dar cu atât mai puțin peste francezul **Maurice Leblanc** – 1864-1933(despre care deja am amintit și vorbit, stabilind că a corupt grav noțiunea de **detectiv**, creând ambiguitatea, periculoasă etic, **apaș-detectiv**, prin celebrul Arsène Lupin - căruia încearcă, în zadar, să-i creeze o aură tragică și epopeic-gaelică, prin romane de tipul **Arsène Lupin și comoara regilor Franței, Afacerea Kesselbach** sau **Una din porțile infernului**<sup>35</sup>) și, mai cu seamă, peste parodicele “policiers”-uri ale vigurosului **G.K.Chesterton** și al său etern și ubicuu “father Brown”și puzderiile de “policiers”-uri get-beget ale amoralului belgian **George Simenon**(n.1903, s-a ascuns sub 17 pseudonime literare!) , creator al atât de moralului și convins-familistului comisar Maigret (mai interesant, complex, convingător și mai viu, însă, este Maigret-ul creat, cinematografic, de genialul Jean Gabin...).

De remarcat că, cu cât avansăm în secolul XX, cu atât autorii de “policier” cedează, în general, modei : apar din ce în ce mai multe pasaje erotice, frizând chiar pornograficul<sup>36</sup>.

Ajunși aici, să spunem că admirăm, oarecum, reținerea cvasi-pudică a lui Simenon din romane - doar prin comparație cu scandaloasele pagini din memorii. În cele 420(!!!) de romane și romane scurte în care l-a creat, fumătorul său de pipă, Maigret, nu cade niciodată în ispită, în fața “nurilor” infractoarelor(și ne-infractoarelor) de tot soiul - spre deosebire de autorul-creatorul său, care declară placid că s-a culcat, în viața lui, cu cca. 10.000 de femei, “o cifră perfect normală - banală, chiar. Când ți-e foame, mănânci. Când ți-e sete, bei”. E drept, nici nu neagă că 8.000 din cele 10.000 erau prostituate... Achiesăm la spusele lui Anthony Burgess, că “marea calitate a lui Maigret este temperanța sa sexuală, iar profundul său atașament față de soția sa este, fără nici o îndoială, ceva invidiat de creatorul său.”<sup>37</sup> Iată unde ajunge autonomia ontologică a personajului literar - să-i dea lecții de “temperanță” Dumnezeuului său (atât de pământean)!

Ajunși aici, un cuvânt despre “father Brown” și părintele său, G.K.Chesterton (1874-1936) - nu strică deloc.Convertit, trup și suflet, la catolicism, într-o Anglie masiv protestantă - Chesterton transformă personajul său miniatural și “cu privire bovină”, într-o veritabilă catapultă împotriva contemporanilor săi arogant-protestanți și arogant-majoritari(dar și într-o catapultă împotriva fostului Chesterton-protestantul...). Sub aparența extrem de banală și plicticoasă, micuțul preot ascunde întreg arsenalul cu care ar trebui să fie date peste cap toate prejudecățile societății filistin-anglicane, plutocratice în structură și mentalitate. Din păcate, cei 12 pescari “veritabili” (aristocrați practicanți ai unui snobism exclusivist și imbecil<sup>38</sup>)nu vor putea fi convinși niciodată de faptul că, între un chelner și un gentleman, nu există nici o deosebire de fond, și atunci(sau: totuși, bănuind ei ceva...), “gentlemanii” și-au făcut fracuri **verzi**, pentru a se deosebi de chelneri(!) - și, din același motiv al noncomunicării peste falia socială, dintre “plebe” și plutocrație, părintele

<sup>34</sup> -Cf. Edgar Wallace, *Omul de la Carlton, Legea gangsterilor, Secretul cheii de argint, Misterul narcisei galbene, Arcașul verde, Substituirea, Măștile morții, Scaunul morții, Castelana din Ascot* etc.etc.etc.

<sup>35</sup> -Suflul epic al lui Leblanc este foarte scurt, talentul, destul de modest, simțul estetic - slab, iar cel etic - alterat . Rezultă: cvasi-rebuturi literare.

<sup>36</sup> -Gen Paul Kenny, *Coplan nu iartă*...Mai rău decât atât - firește că există(oricând!), dar nu ne permitem să cităm.

<sup>37</sup> -Anthony Burgess, *Monstrul care fumează pipă*, în vol. antologic *Clasicii romanului polițist*, Iași, 1990, nr. 2, p. 169.

<sup>38</sup> -G.K.Chesterton, *Pașii ciudați*, în vol.*Înspăimântătoarele aventuri ale maiorului Brown*, EPL, Buc., 1966, , p. 47.

Brown preferă să se ducă la școala de surdomuți, decât să asiste la etalarea prejudecăților anchilozate ale membrilor unei societăți de ipocriți snobi, care nu vor recunoaște niciodată că au greșit în aprecierile cu privire la membrii “mafiei” lor plutocratice<sup>39</sup> (din același motiv, din exasperare față de prejudecățile de nemutat ale unei societăți în care funcționează “omertă”, legea tăcerii complice și ipocrit-criminale, alter ego-ul părintelui Brown, Horne Fisher, profund cunoscător al tuturor ramificațiilor CRIMEI din înalta societate anglicană, este nevoit “să arunce înapoi în apă peștele mare”<sup>40</sup>). Părintele Brown ar fi putut să fie ceea ce niciodată nu va fi (un **reformist**, care să pună în evidență superioritatea moral-spirituală și de profunzime a Bisericii Catolice, asupra mercantilismului protestant!), dar rămâne, totuși, un **revelator fotografic** al unei societăți umane aflate în plină descompunere morală (ajungând la “cea mai sinistră crimă din lume” - paricidul din lăcomie<sup>41</sup>). Remarcăm, cu deplină admirație, minuțiozitatea estetică și etică a “policier”-ului-satiră socială chestertoniană: “Cred că e destul de periculos să stai pe locurile astea înalte, chiar pentru a te ruga (...) vreau să spun că ți se poate prăbuși sufletul, chiar dacă trupul rămâne pe loc (...). Cunosoc un om care a început prin a se închina alături de ceilalți în fața altarului, dar care, apoi, a îndrăgit locurile înalte și singuratice (...) și o dată, pe unul din aceste locuri amețitoare, de unde i se părea că lumea se învârteste sub el ca o roată, mintea i se învârti și își închipui că era Dumnezeu. Și astfel, deși era un om bun, ajunsese să săvârșească o mare crimă”<sup>42</sup>.

\*

---

<sup>39</sup> -Idem, *Cele trei unelte ale morții*, finalul, de la p. 178.

<sup>40</sup> -Idem, *Chipul de pe țintă*, p. 283.

<sup>41</sup> -Idem, *Cea mai sinistră crimă din lume*, p. 265.

<sup>42</sup> -G.K.Chesterton, *Ciocanul lui Dumnezeu*, în vol. *Înspăimântătoarele aventuri ale maiorului Brown*, ELU, Buc., 1966, pp. 142-143.



## 5-“POLICIER”-UL LUI CHANDLER: CRIMA ȘI AMERICA AMERICANULUI

Ne întoarcem la ceea ce am promis - opera “policier” a americanului **Raymond Thornton Chandler**(1888-1959). Autor foarte în vogă, în S.U.A., prin anii '40-'50, lăudat de ziare(a se vedea aprecierile din *Daily Telegraph* - dar nu s-a făcut, încă, nici un studiu amănunțit al operei lui Chandler, deși merita din plin acest prinos al cititorilor-critici!), dar, mai cu seamă, citit de public - la câțiva ani după moartea sa, voga s-a stins, numele său nu mai e pomenit decât de istoricii fenomenului “policier”. De ce oare? S-au înșelat cronicarii literari, publicul? Nu credem - ci considerăm că publicul de după dispariția fizică a lui Chandler a cedat tentațiilor romanelor mult mai facile și mai erotizate, nonartistice, nonestetice - romanelor de serie. Or, Chandler tocmai “serialist” nu este: a scris extrem de puțin și extrem de elaborat și greu, în comparație cu majoritatea confrăților săi într-ale “policier”-ului<sup>43</sup>. A rezistat cu brio tentației cantității, și-a pregătit, cu extremă grijă, fiecare frază sau expresie(folosește cu succes argoul, diferențiat pe zone ale Californiei...), fiecare nume, fiecare secvență - exersându-și mâna - întâi, în nuvele, utilizate drept ciorne - apoi, abia, dezvoltând nuvela, cu tandrețe și nemulțumire estetică nestinsă, spre romanul deplin încheiat narativ și semnificativ. Romanul *Somnul de veci* e pregătit de nuvela *Ucișag în ploaie*, splendidul roman *Adio, frumoasa mea*, e , cu migală, întâi bruionat în nuvelele *Colierul de jad* și *Caută femeia* etc.

Îl admirăm neprecupețit pe Chandler, pentru că nu a vrut să se regăsească în fraza lui Doyle-Holmes: “Toate fărâdelegile au o puternică asemănare între ele, un fel de aer de familie și, dacă posezi în vârful degetelor detaliile a o mie dintre ele, este aproape imposibil să n-o poți dezlega pe cea de-a o mie una”. Nu: Chandler individualizează, temeinic, fiecare carte a sa, deci și fiecare caz polițist, într-o structură care are și n-are de a face cu romanul polițist: **nu sacrifică, în defavoarea esteticului, nimic!**Înainte de orice **abilitate** - scrierea chandler-iană este **ARTĂ**. Niciodată, citind romanele lui Chandler, nu ne-am propus, la final, să refacem, din memorie, raționamentul detectivistic al lui Philip Marlowe(mărturisim că nici nu-l urmărisem prea atent, de-a lungul lecturii romanului, și nici nu ne interesa cine este criminalul adevărat) - ci ne părea rău, când lăsam romanul din mână, că s-a terminat...și mai citeam o dată, cu nostalgie recapitulativ-emoțională, frazele de finaluri, fraze totdeauna amare(de fiecare dată, personajul-detectiv rămâne singur, absolut singur, în finalurile de roman, precum acei nostalgici pistolari-”goods”, justițieri solitari ai Vestului Sălbatic, după ce-și împliniseră doar **misiunea-datoria de onoare**, nefăcându-și nici o clipă și niciodată iluzia că vor fi răsplățiți-admirați etc.), dar extrem de sensibile, de timide, rănite și de o nobilă și înăbușită discreție, retractil-romantice: “Am impresia că cineva și-a irosit un vis - spuse internul. Se aplecă și închise ochii lui Dolores”(Sora cea mică); “Era o zi rece și foarte senină. Se putea vedea până departe - dar nu chiar până acolo unde ajunsese Velma...”(*Adio, frumoasa mea*); “Am rămas lângă chiuveță, sorbind din pahar și privind-mi fața în oglindă.-Tu și Capablanca, am zis”(Fereastra de jos); “În drum spre centru m-am oprit la un bar și-am băut câteva

<sup>43</sup> -Raymond Chandler a scris șapte romane și 23 de povestiri(au fost traduse, în românește, din câte știm, până la ora aceasta, 6 romane și un volum masiv cu 8 povestiri: *Somnul de veci*, *Sora cea mică*, *Fereastra de sus*, *Adio, frumoasa mea*, *Avantaj...Marlowe* și *Rămas bun pentru vecie* - iar volumul de povestiri se intitulează *Ucișag în ploaie*).

whiskiuri. Nu m-au ajutat deloc. M-au făcut doar să mă gândesc la Peruca Argintie, pe care n-am mai văzut-o niciodată”(Somnul de veci); “De atunci nu l-am mai văzut niciodată. Pe nici unul din ei nu l-am revăzut - cu excepția polițailor. Încă nu s-a inventat vreun mijloc de a-ți lua rămas bun de la ei”(Rămas bun pentru vecie). Finaluri siropoase? Nu: umane, căci reflectă sentimentele, foarte personalizate(nu “matematizate”) ale unui anume și “foarte anume” om, cu dezamăgirile, deci și cu visele lui: omul(non-ostentativ întru nimic) **Philip Marlowe - detectivul despărțirilor amare**. Credem ori că lumea era mai bună în anii '30-'40, dacă se cereau astfel de romane pe piață - ori Chandler chiar a reușit să facă, pentru câțiva ani, lumea mai bună, dacă se cumpărau și citeau cu fervoare romanele sale.

Cine este Philip Marlowe?Un EU etern reflexiv(un pic cinic, mascând, de fapt, prin cinismul afișat, revolte interioare multiple), individ înalt, arătos(între două vârste, cum e mai ispititor, dar și mai riscant, pentru “gustul de cenușă” al dezamăgirii...<sup>44</sup>), dar, chiar dacă-i plac femeile frumoase, este foarte rezervat și ironic, față de ele - căci, nu-i așa?în fiecare se poate ascunde - ce amărăciune!dar ce amar adevăr... - Infractorul față de Ordinea Frumoasă și Dreaptă(evident, Ideală...și idealistă pretenție, pentru care își atrage detestarea, ura - ghiciți a cui? Chiar a polițiștilor, mult prea insensibilizați, prin “hârșeala” profesională[comodă sau plăcut acomodantă], față de idealul spiritual al meseriei lor). Și-apoi, Marlowe e un detectiv cu mari precarități la nivel financiar(ca să nu zicem “sărac de-a binelea”: acceptă un caz ce se arăta - din debut! - dubios, pentru că n-avea bani “nici cât să-și hrănească pisica” - *Adio, frumoasa mea*) - și e un individ cu capul pe umeri, chiar dacă și-l pierde(cu sentimentul datoriei cavalierești și profesionale) în timpul misiunilor: femeia americană nu-l iubește pe bărbatul sărac, ci-și satisface capriciile cu el - experiența cu surorile bogatului general Sternwood, din *Somnul de veci*, i-a fost o lecție dură, și, tocmai de aceea, pe parcursul investigațiilor criminalistico-detectiviste din *Adio, frumoasa mea*, nu acceptă nici măcar avansurile insistente, dar foarte sincere, ale voluntarei, foarte inimoasei și inteligentei Anne Riordan(“Să nu-mi spui Annie”).Și, tocmai aici este problema: ce vede OCHIUL SFINXULUI-DETECTIV - căci, în cazul lui Chandler, avem de-a face, ca și în cazul unui Dupin, sau “father Brown” - cu un om întreg, cu un **ochi proaspăt**. Ba, chiar Marlowe e mult mai “întreg” și “proaspăt” decât Dupin, căci e un tip realist, ușor cinic - care umblă enorm “pe teren”(ca un modern Lecoq), și observă atât de multe și colaterale lucruri, încât i se urăște și lui - dar are și camera proprie de (auto)“tortură”(biroul...), unde-și frământă gândurile despre caz - dar și își linge rănile “sociale”, își contemplă visele, sfărâmate cu consecvență diabolică, de destin și de răul din oameni...Nu chiar o viziune filosofică (s-ar putea spune și-așa, dar cu oarecare exagerare, chiar dacă detectivul lui Chandler posedă cultură generală și, mai ales, cultură muzicală și șahistică) - dar o **viziune globală**, de foarte mare perspectivă, Marlowe chiar are.

Ce vede americanul Marlowe, într-o pseudo-țară, cum sunt S.U.A.? Multe - iar pentru că locuiește în California - are în față atât frumusețile Creatorului, cât și falsele frumuseți ale Dumnezeuului de celuloid, care domnește la Hollywood. Are, permanent, în față, atât grădinile din Idle Valey(Valea trântorilor), dealurile verzi - cât și “catedralele”

<sup>44</sup> -“Are vârsta inițierii”, cum observă, cu deosebită finețe, Liviu Papuc, în volumul antologic *Clasicii romanului polițist*, Iași, 2/1990, p.160:”[Detectivul]nu poate iubi(iubirea presupune un viitor, iar el trăiește în prezent), nu poate întineri(este deja inițiat), nu poate îmbătrâni(căci n-a fost niciodată tânăr), nu poate trăi(viața cere repaos, continuitate, iar el este într-o veșnică mișcare), nu poate muri(pentru că n-a trăit încă). Menirea sa e să ispășească perpetuu o vină pe care o recepționează ca și cum el însuși ar fi comis-o”.

fără alt Dumnezeu decât banul, banul câștigat murdar și cinic - “catedralele” fărădelegii propagate și instigate de la studiourile hollywood-iene.

Marlowe știe să contemple un fluture (“Un fluture mare, negru cu auriu, a aterizat pe o tufă de hortensii, aproape de cotul meu. Și-a mișcat ușor aripile în sus și în jos, de câteva ori, apoi a decolat greoi și s-a îndepărtat prin aerul înmiresmat, fierbinte și încremenit”). Știe să vorbească, mai ales, cu toți, de la tot felul de licheluțe murdare și sinistre, strângători de “cotizații” pentru mafioți, sau amici de circumstanță, de la care, prin “trocul” cu umor (“bancuri”), obține suplimente de informație profesională - până la statueta solitară (ca și detectivul încă viu...), înfățișând un negru, din capătul aleii casei unei cliente extrem de viclene și dificile: “M-am dus să-l mângâi pe micuțul negru: “-Frate dragă, amândoi avem aceeași soartă!” - iar când iese de la discuția cu clienta, confesiv:”-Frate dragă, e mai rău decât m-așteptam, i-am spus”. Această confesivitate ciudată (pe jumătate reflexivă, pe jumătate disperată) trădează nu doar solitarul, ci chiar timidul, disimulat cu înverșunare. Căci Marlowe nu e un rafinat de salon (n-are nici introvertiri maladive și nici “freudisme”), n-are snobisme în maniere (le urăște cordial!), dar e foarte atent ce zice și cum se poartă, și foarte admirativ (până la lacrimi interioare), când descoperă, în alții, disimulate sensibilități (mereu “disimulate”, căci se trăiește într-o lume a maximei durități egoiste). Marlowe e generos, până la nebunie<sup>45</sup> - nu doar pentru că i-o cere datoria de detectiv particular, ci pentru că vrea, cu înverșunare, să rămână OM, într-o lume-junglă, în care te poți aștepta ca propria soră să te înjunghie, pe la spate - sau să determine pe alții s-o facă, dacă din asta îi ies o mie de dolari (a se vedea romanul *Sora cea mică*). Marlowe n-are nimic din rigiditatea țăfnoasă și arogantă a lui Holmes - Marlowe nu intră în competiție cu nimeni - de fapt, intră într-o competiție donquijotescă atât cu Crima, cât și cu el însuși, și pierde mereu, încasează lovituri dure și injecții cu narcotice de la bodigarzii mafioților de tot felul și rangul - dar se ridică, puțin buimăcit, scutură din cap, și continuă, până la sfârșitul “meciului”. Un “meci” odată început, trebuie și sfârșit - asta ține de ambiția și onoarea “firmei” Marlowe. Nu e aristocrat social, ca Dupin, dar are multă și ambițioasă demnitate - ceea ce-l ferește de orice corupție - mafiotă și feminină, egal! Nu că ar fi un înger - Doamne păzește! - îi place “păhărelul”, dar nu atât cât se “laudă”... - iar, uneori (extrem de rar, parcă “demonstrativ”...), se odihnește, câteva ceasuri, în brațele unei femei inimoase și cinstite - “cinstite”, în felul în care înțeleg americancele voluntare (neexcluzând, ci incluzând “păcatul”). Niciodată în timpul misiunii - niciodată înainte de a-și “verifica” sufletul, cu discreția omului de bun-simț înăscut (am spune că părinții lui Marlowe trebuie să fi fost țărani, munteni și mineri, de prin Pennsylvania). Nici o ostentație în comportament, riscând, des, să fie luat de “prost” - dar are grijă, în timp, să le corecteze, tuturor, părerile (fără gălăgie, dar ferm). Așa că, cei care sunt de bunăcredință (puțini - foarte puțini prieteni are Marlowe, printre polițiști aproape deloc - numai pe cei care nu vor avansa niciodată, din pricina prea marii “încăpățânări”, de fapt, “suferind” de demnitate și de profesionalism adânc, nevădit) îl simt pe Marlowe ca pe un reper major moral-sentimental-ontologic.

Cum judecă americanul Marlowe - America? Uneori, cu duritate maximă, fără menajamente, cu exasperarea celui care descoperă că iubita îl înșală (de aceea, probabil, se creează impresia că Chandler l-a “favorizat” [romanțat] pe uriașul Malloy - figura

---

<sup>45</sup> -E posibil ca numele lui să nu fie atât de inofensiv, ci ales cu tâlc: e omonimul dramaturgului englez (**Christopher Marlowe**, 1564-1593), eternul resemnat, bănuțat a fi etern nedreptățit și furat(?) de Shakespeare-cel-în-vogă...

uriașului Moose Malloy, cel trădat și înșelat și ucis de iubita sa, are în ea mult dramatism amar și chiar ceva sublim - mai cu seamă în sacrificiul final, când, cu bună știință, se lasă împușcat cu 5 gloanțe în stomac de fosta și etern visată iubită trădătoare - trădătoare pentru bani și o situație care să-i șteargă trecutul de prostituată; ciudată e firea umană, observată, cu patetism bine temperat-înnăbușit, de Chandler-Marlowe: această iudă feminină se sinucide, la rândul ei, în momentul arestării, pentru a nu-l face de râs, prin proces, pe bătrânul bogat care a înălțat-o din mocirlă; romantic și incredibil, nu? - atunci, mai bine nu mai ieșiți în stradă, unde, mereu și cumplit de discret, se întâmplă astfel de monstruoase minuni de periferie, a societății și a conștiinței - dar minunea rămâne minune, oriunde se petrece...):”Programele TV comerciale erau de o calitate menită să îngreșeze până și o capră crescută cu sârmă ghimpată și cu cioburi de sticlă”<sup>46</sup>(...)datorită reclamelor TV, care, până la urmă, te fac să urăști orice lucru pe care vor să ți-l vândă. Dumnezeu, probabil că, după părerea lor, publicul e alcătuit doar din debili mintali”<sup>47</sup>; “Toți bogătașii frecventează același club. Firește, există o concurență - o concurență aspră și crâncenă pentru tiraje, pentru zonele și domeniile reportajelor (...) atâta vreme cât e vorba de lucruri care nu dăunează prestigiului și situației proprietarilor acestor ziare. Dacă însă lucrurile stau altfel, gata, se pune capacul”<sup>48</sup>; prin gura magnatului tradiționalist, finanțator de partide victorioase, Harlan Potter, cu care se “întrevede” Marlowe:”Eu unul sunt familist într-o epocă în care această cuvânt nu mai înseamnă aproape nimic. (...). Trăim în ceea ce se numește o democrație, domnia majorității poporului. Un ideal splendid, dacă poate fi tradus în viață. Oamenii sunt aleși , dar numai mașinăria partidului propune candidații, iar mașinăriile partidelor din S.U.A. trebuie să cheltuiască sume imense ca să poată fi eficace. Cineva trebuie să le furnizeze acești bani și acest cineva - indiferent dacă e un individ, un grup financiar sau orice vrei dumneata - se așteaptă în schimb la oarecare considerație. Lucru la care mă aștept eu - (...)e să ni se permită să ne trăim viața în singurătate și discreție decentă. Posed mai multe ziare, dar nu le consider pe gustul meu(...).Chelălăielile lor neîncetate despre libertatea presei înseamnă - cu câteva excepții onorabile - libertatea de a se face negustorie cu bârfeli, crime, pornografie, lucruri de senzație, ură, insinuări, precum și foloasele politice și financiare ale propagandei. Un ziar este doar o afacere creată pentru a scoate bani de pe urma reclamelor(...). Creșterea populației, costul uriaș al războaielor , presiunea neîncetată a impozitelor, care ajung să însemne confiscarea averilor - toate acestea îl fac pe om mai venal. Omul de rând e obosit și speriat, iar unui om obosit și speriat nu-i dă mâna să aibă idealuri[n.n.:excepțional de precis formulat!]. Trebuie să cumpere hrană pentru familia lui(...). Moda - o escrocherie comercială, destinată să producă o demodare artificială. Producția de masă n-ar putea să-și vândă la anul mărfurile, dacă n-ar face ca ceea ce a vândut anul ăsta să pară demodat peste câteva luni(...).deodorante, laxative, somnifere(...).produsele acestei escrocherii pe scară internațională, care se numește industria cosmetică. Știi, d-le Marlowe, noi facem cele mai frumoase ambalaje din lume, dar marfa dinăuntru e, în cea mai mare parte, bună de aruncat la gunoi”<sup>49</sup>; apoi, meditații tip Marlowe:”Legile nu sunt altceva decât prilejuri pentru onorariile juriștilor. Câtă vreme credeți că ar putea să reziste bandele de gangsteri de înaltă

<sup>46</sup> -Raymond Chandler, *Rămas bun pentru vecie*, Enigma Z, Buc., 1993, p. 100.

<sup>47</sup> -Idem, p. 337.

<sup>48</sup> -Idem, p. 68.

<sup>49</sup> -Rețeta acestei societăți o experimentăm, din plin, astăzi, și noi, românii. Se putea altfel, oare?

clasă, dacă avocații nu i-ar învăța cum să opereze?”<sup>50</sup>; “Americaniii sunt în stare să mănânce orice, cu condiția să fie pe pâine prăjită prinsă cu două scobitori și să vadă frunzele de salată verde ieșite pe la margine, de preferință nițel veștede”<sup>51</sup>; “Poate că tipul din vârful piramidei socoate că are mâinile curate, dar undeva pe filieră se mai întâmplă ca niște indivizi să fie puși la zid(...)niște oameni de treabă își pierd slujbele(...)se fac speculații de bursă, agenții fiind cumpărați cu o uncie de aur vechi(...).Banii înseamnă putere și puterea dacă e mare nu mai e folosită cinstit: ăsta e sistemul, ce vrei”<sup>52</sup>”Am trecut de reclamele stridente de neon și de falsele fațade din dosul lor, de localurile împuțite unde se servesc hamburgers și care seamănă, sub avalanșa de culori, cu niște palate, am trecut de restaurantele în aer liber, de formă circulară, vesele ca niște circuri, cu chelnerițe cu priviri dure și supărăcioase, am trecut de tejghelele strălucitoare, de bucătăriile încinse și îmbâcsite cu mâncăruri care ar otrăvi și o broască râioasă(...). Locuințele vedetelor de cinema. Halal de-așa vedete. Veteranele a mii de paturi(...). O masă proastă, dar rapidă: dă-le să mănânce, și pe urmă afară cu ei. Afacerile merg din plin. Nu ne dă mâna să vă lăsăm să beți încă o ceașcă de cafea. Ocupați un spațiu care înseamnă bani(...). Sunt victimele escrocilor care au pus mâna pe restaurante(...). California, statul magazinelor universale: tot ce-ți dorești, și nimic bun(...)”<sup>53</sup>

Credem a fi demonstrat, fie și prin aceste citate, că Ochiul Sfinxului chandler-ian vede mult mai departe, cel puțin în societate, decât oricare alt ochi de sfinx, de până la Chandler. Mai mult: Chandler-Marlowe are o viziune clară, patetică, asupra Crimei(pe care o consideră ca pe un dat fatalist, dar legat, totuși, de istoria orașelor și statelor), ba chiar asupra Statului Criminal, posibil de denumit și Stat-Crimă, pe care americanul Chandler îl justifică, dar nu-l iartă. Iată Crima Americană(Crima Modernă...), în tot dinamismul ei dramatic, aproape cosmicizat, cu o logică sălbatică, primitivă, în plin secol (modern!)XX - de observat că noaptea nu mai e teritoriul viselor(ca la Dupin), ci al Crimei și al întâlnirii omului cu Destinul(se vede aici sumbra Pronie protestantă...):”Douăzeci și patru de ore pe zi cineva fuge și altcineva încearcă să-l prindă. Acolo, în bezna nopții a o mie de crime, erau oameni care mureau, erau mutilați, răniți de geamuri sparte, turțiți de volan sau zdrobiți sub roțile automobilelor sau camioanelor. Erau oameni bătuți, jefuiți, strangulați sau uciși, femei violate. Oamenii erau flămânzi, bolnavi, plictisiți, deznădăjduiți din pricina singurătății sau remușcărilor, sau fricii, sălbatici, scuturați de friguri ori zguduți de suspine. Un oraș care nu era mai rău decât altele, un oraș bogat și viguros și orgolios, un oraș pierdut și plin de goliciune.”<sup>54</sup>

Iar luciferismul Orașului(Bay City-Beverly Hills-Los Angeles) se extinde asupra Poporului babilonic al S.U.A.:”Suntem un popor mare, aspru, bogat și nesăbuit - și crima este prețul pe care-l plătim pentru aceasta.”<sup>55</sup> Nu este scăpare, nu sunt nicăieri germenii umani, sănătoși? Ba , probabil, da - și anume(ni se sugerează) în cei ce muncesc cinstit:”Delincvența organizată este doar reversul murdar al dolarului muncit”<sup>56</sup>. Socialism? Poate. Adevăr, mult și dramatic adevăr, în primul rând - și Sfinxul a ieșit din muțenia sa - poate sacră, poate neghioabă și neștiutoare?! Marlowe detectează, în primul

<sup>50</sup> -Raymond Chandler, *Rămas bun pentru vecie*, Enigma Z, Buc., 1993, 316

<sup>51</sup> -Idem, p. 331.

<sup>52</sup> -Idem, p. 278.

<sup>53</sup> -Raymond Chandler, *Sora cea mică*, Datina, Buc., 1991, p. 81.

<sup>54</sup> -Raymond Chandler, *Rămas bun pentru vecie*, Enigma Z, București, 1993, p. 275.

<sup>55</sup> -Idem, p. 353.

<sup>56</sup> -Ibidem.

rând, adevărul despre societatea în care trăiește și se mișcă. Și spune, nu strigă - dar dă mărturie: “Am prins infractorul. El e - și iată argumentele!” Infractorul prins de Marlowe și dovedit ca infractor se numește “societate umană a secolului XX”, în general , și “societate americană a secolului XX”, în particular. Chandler-Marlowe și ochiul său scot Sfinxul, din muștenia sa ambiguă.

Chandler-Marlowe arată clar că Sfinxul ȘTIE. Și chiar poate dezvălui - dar (Casandră-Sfinx!!!) nu prea sunt ascultători în jur - sau indivizi dispuși să-l asculte pe Marele Singuratic din Pustiul Lumii. În romanele lui Chandler, **epopeea** (personal-interioară)-**Marlowe** ajunge să se confunde cu **epopeea Americii**(și lumii “liberal-consumiste”), de la jumătatea secolului XX. **Dar și cu boarea fatalității insinuate, în omenire.** Dacă există ceva să-l salveze pe Marlowe - se sugerează că, acest ceva, în cazul când chiar ar exista, e (potențial) salvator pentru oricare locuitor al Pământului: **contemplativitatea discret-romantică, consecutivă fatalei acțiuni umane,** provocată de circumstanțe independente de idealul (voința-dorința) uman. Dar, cu eroism discret( și el...) - **asumată**(fatalitatea acțiunii) **frontal.** Și până la capăt - **indiferent unde ar fi acel capăt.**

\*\*\*

## 6. CONCLUZII PROVIZORII DESPRE OCHIUL SFINXULUI

Ce-ar mai rămâne de zis? Probabil, foarte multe lucruri de amănunt. În rest, genul polițist, din teren literar exclusivist al Vechii și Noii Lumi (Europa-America de Nord), a ajuns să prolifereze până în îndepărtata Japonie, căpătând acolo chiar note specifice (mai e, însă, drum lung, pentru specia sus-amintită, într-o țară care și-a “făcut” romanul abia cu Yasunari Kawabata și Yukio Mishima, în secolul XX) - de felul dramatismului și introspecției, introduse de un Seicho Matsumoto. Specia “policier” va avea, în mod sigur, într-o lume a globalizării, un viitor destul de înfloritor, mai ales în patria samurailor, care s-au strămutat în structurile “jakuzei”...

Dar România, cea atât de europeană și de fertilă în toate celelalte genuri literare? Ei bine, deocamdată, la acest capitol (“policier”) rămânem niște perpetui amatori. Începuse ceva Rebreanu, prin romanul său antebelic *Amândoi*<sup>57</sup> - dar, după războiul al 2-lea mondial, nici **Haralamb Zincă**, prea “politizant”, în romanele sale polițiste (gen *Moartea vine pe bandă de magnetofon*) și neconstruind un tip de detectiv-revelator (ci doar “organele” tovarășești...), nu se fixează definitiv în “clasic” - nici doctorul Tudor, detectivul lui **Constantin Chiriță**, cu tot succesul de “piață” (la vremea ei) al *Trilogiei în alb* (*Pescărușul alb*, *Trandafirul alb*, *Îngerul alb*), nu rămâne decât un ilustru amator (și nu convinge deloc, prin “personalitate” - o personalitate absolut inexistentă! - sfidăm pe oricine să ne spună cum arată, interior și exterior, doctorul Tudor! - e o voce portabilă, de ici până colo - atât!) - iar Melania scriitoarei(?) **Rodica Ojog Brașoveanu** (cu ale sale *320 de pisici negre*...), simpaticul Lupin feminin, senect și incredibil de capricios-“zburdalnic”, fie și pentru o bătrână aflată în plin proces de defulare a vreunei tinereți-copilării netrăite ca lumea... - nu s-a impus, nici ea, cine știe ce, în memoria cititorilor. Așteptăm, cu viu interes și speranță. Căci “policier”-ul, după cum am remarcat la începutul studiului de față, poate (dacă vrea) să reveleze zone extrem-umbroase, abisale, atât ale ontologicului uman, cât și ale spiritualității, caracterului și mentalității omenești (individuale și sociale) - dar, în primul rând, se poate institui într-un ochi de priveghere, discretă și secretă (mai mult sau mai puțin), **ochi de sfinx**, zonă de avertizare asupra deraierilor sociale și spiritual-mental-abisale, cele care furnizează CADAVRUL și penibilitatea stărilor (particulare și generale), de tip absurd-ionescian.

Și-atunci, de ce vom fi scris noi prezentul material? Pentru că e bine să știm, din când în când, cum stăm.

\*\*\*

---

<sup>57</sup> -Și, tot cam pe-atunci, se citea (“furibund”) un obscur roman “policier” de colecție - *Beladona*..., de Dorin Iliescu.

## CUPRINS

1-SFINXUL ȘI CADAVRUL .....	pag.3
2.NOMOS ȘI ANTINOMOS, ÎN ROMANUL POLIȚIST. CRIMA ȘI “NEPUTINȚA” LUI DUMNEZEU. CHUCK ȘI AI LUI .....	pag.5
3.PIONIERUL AMERICAN ȘI AMBITIOSUL ENGLEZ. ARISTOCRAȚIE ȘI MEDIOCRO-CRAȚIE (DUPIN/VS/HOLMES).....	pag.9
4-ZEI, CORIFEI , TARABAGII ȘI IMPOSTORI, ÎN ROMANUL POLIȚIST EURO-AMERICAN .....	pag.13
5-“POLICIER”-UL LUI CHANDLER: CRIMA ȘI AMERICA AMERICANULUI.....	pag.17
6.CONCLUZII PROVIZORII DESPRE OCHIUL SFINXULUI.....	pag.23



editie on-line [www.cartesiarte.ro](http://www.cartesiarte.ro)

**Aceasta carte poate fi comandata la adresa :[adrian\\_botez\\_senior@yahoo.com](mailto:adrian_botez_senior@yahoo.com)**